

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра
на тему

КОМПОЗИЦІЯ «ГАРМОНІЯ ХАОСУ»

*Текст містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

Виконала:

Ніколаєва Єлизавета Сергіївна,
студентка 4 курсу, групи 40 ом
спеціальності 023 Образотворче
мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація

Керівник:

Цебенко Л.І., старший викладач
образотворчого мистецтва
Українського державного
університету імені Михайла
Драгоманова

Рецензент:

Красноголовець О.С., доцент
кафедри образотворчого
мистецтва Українського
державного університету імені
Михайла Драгоманова

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Форма № Н-9.01

Педагогічний факультет

Кафедра образотворчого мистецтва

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Напрямок підготовки 02 Культура і мистецтво

Спеціальність 023 Образотворче мистецтва, декоративне мистецтво, реставрація

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
професор Шевнюк О.Л.
"15" вересня 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ СТУДЕНТУ

Николаєва Єлизавета Сергіївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Композиція "Гармонія хаосу"

керівник роботи (проекту) Цеденко Л.Р.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом від " 25 " вересня 2024 року № 3

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 15 травня 2025 року

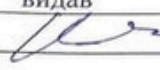
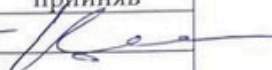
3. Вихідні дані до роботи (проекту) створити авторську композицію "Гармонія хаосу" у техніці графіка - авторська композиція.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) на основі аналізу композиції традиційного живопису та сучасної художньої графіки модерних мистців. Аналіз композиції та хаосу в мистецтві та мистецтві

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

папір, акрил, графічні матеріали, формат 42 x 59, дві композиції

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

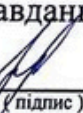
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Цеденко Р.Т., ст. викладач		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми дипломного проекту	березень 2024	вик
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалу до дипломного проекту	травень-листопад 2024	вик
3.	Затвердження ескізів дипломного проекту	грудень 2024	вик
4.	Творча робота над дипломним проектом	січень-квітень 2025	вик
5.	Підготовка презентації дипломного проекту	травень 2025	вик
6.	Попередній захист проекту	травень 2025	вик

7. Дата видачі завдання 15 березня 2024 р.

Студент

(підпис)Миколаєва Є.С.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

(підпис)Цеденко Р.Т., ст. викладач
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Примітки:

1. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломної роботи (проекту) і контролю за ходом роботи з боку кафедри і директора інституту (декана факультету).

2. Розробляється керівником дипломної роботи (проекту).
Видається кафедрою.

3.

Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки

УРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ

Направляється студент Николаєва Єлизавета Сергіївна
(прізвище та ініціали)

до захисту дипломної роботи (проекту)

за напрямом підготовки 02 Культура і мистецтво

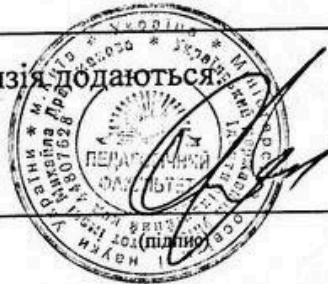
спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,

реставрація

на тему: Композиція "Тармоніє хаас"
(назва теми)

Дипломний проект і рецензія подаються

Декан Факультету

проф.Олефіренко Т.О.

Довідка про успішність

Николаєва Єлизавета Сергіївна
(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на педагогічному факультеті з 2021 року до 2025
року повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки,
спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 14,3%, добре 65,7%, задовільно 20%;

шкалою ECTS: A 14,3%; B 22,9%; C 42,9%; D 14,3%; E 5,7%.

Секретар факультету

А.Олефіренко
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи (проекту)

Студент (ка)

Дипломний проект Ніколасової Єлизавети
Сергіївни виконаний на достатньому
рівні і заслуговує позитивної оцінки.
Нашукоса заслуговує на присвоєння
кваліфікації "бакалавр".

Керівник роботи (проекту)

(підпис)

"09" серпня 2025 року

Висновок кафедри про дипломну роботу (проект)

Дипломний проект розглянуто.

Студент

Ніколасова Е.С.

(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва

професор О.Л.Шевнюк

Примітки:

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).

2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

ВІДГУК НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Ніколаєвої Єлизавети Сергіївни

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності
ОКР

023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
бакалавр

Тема кваліфікаційної роботи

КОМПОЗИЦІЯ «ГАРМОНІЯ У ХАОСІ»

Матеріали *полотно, олія*

1. Актуальність теми

Розуміння необхідності спрощення та переосмислення предметності, а також актуальність абстрактної графіки є темою дискусій в сучасному образотворчому мистецтві. Тому вважаємо тему кваліфікаційної роботи важливою і актуальною.

2. Позитивні якості роботи

У дипломній роботі поставлено за мету дослідити та візуально інтерпретувати феномен «Гармонія у хаосі» в мистецтві, простежити способи їхнього співіснування та взаємодії, а також показати, як із цього взаємозв'язку виникають нові художні форми. Поєднання хроматичних і тональних контрастів з динамікою експресивних мазків надають роботі виразності. Ритм і динаміка, що позбавлені симетрії або акцентованого центру, виступають одними з ключових композиційних ознак безпредметного зображення. Попри деяку недбалість виконання, диптих сповнений особливим колоритом, світінням кольору, в роботі панує позитивний настрій.

Досвід і знання, набуті в час виконання кваліфікаційної роботи, стануть незайвими у майбутньому творчому поступі.

3. Практична цінність висновків і рекомендацій

Висновки і рекомендації, зроблені в ході виконання кваліфікаційної роботи, можуть бути використані у творчій і педагогічній діяльності.

4. Наявність недоліків

Нехтування рівновагою в komponуванні елементів диптиху, камерний формат загалом не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

4. Загальна оцінка роботи

Кваліфікаційна робота виконана на достатньому рівні та заслуговує на позитивну оцінку.

Науковий керівник

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова

Цебенко Л.І.
(прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Ніколаєвої Єлизавети Сергіївни
(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності об'єднане мистецтво і графіка
ОКР Бакалавр

Тема дипломної роботи

"Гармонія хаосу"

1. Висновок про ступінь відповідності виконаної роботи дипломній кваліфікації і профілюючій спеціальності Своїм твором студентка Ніколаєва Є. продемонструвала високий рівень мистецької підготовки:
а) високе володіння композиційними прийомами;
б) досконале відчуття і розуміння композиційних засобів;
в) зміст пояснюваної записки переконує в готовності здійснювати викладацького діяльності. Тобто, виконана робота цілком відповідає дипломній кваліфікації і профільній спеціальності.

2. Перелік позитивних якостей роботи (з виділенням елементів творчості)

Абстрактні візуальні форми композиції "Гармонія хаосу" переконують в здатності транслювати концепції хаосу і гармонії у використанні Ніколаєвою Єлизаветою засобів художнього висловлювання. На мою думку, це справді їй вдалося. Як оригінально, так і концептуально даючи твору можливість не тільки спеціалізувати сучасного абстрактного мистецтва до якого тяжіють молоді митці. Як було повідомлено вище, у висновку про ступінь відповідності виконаної роботи дипломній кваліфікації і профільній спеціальності, Ніколаєва Єлизавета добре володіє композиційними прийомами, не дбавшись на скучні засоби вираження, тобто, провівши лінії та композиційні площини. Демонструє розуміння правильного надрозуміння, хаотичних та рівних тем, а також контрастів між темними та необхідними контрастами.

3.Перелік основних недоліків роботи

Диплом "Гармонія хаосу" можна розглядати з як окремо взяті роботи, що, в якійсь мірі, поминає рівень відставленої мист.

4.Загальна оцінка роботи Робота заслуговує позитивної оцінки.

5.Висновок про можливості присвоєння випускнику кваліфікації

Враховуючи все, вище сказане, можна зробити висновок про можливість присвоєння випускниці Ніколаєвій Єлизаветі кваліфікації бакалавр

Рецензент

(підпис)

(прізвище, ініціали)

доцент кафедри образотворчого мистецтва
ДУДП імені Михайла Драгоманова

(вказати вчений ступінь, наукове звання, посада та місце роботи)

«10» червня 2025р.

Довідка
про результати антиплагіатної перевірки бакалаврської роботи

Комісією з академічної етики педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова здійснено перевірку бакалаврської роботи на тему: **Композиція «Гармонія хаосу»**

студентки (та) 4 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація щодо дотримання норм академічної етики

НІКОЛАЄВОЇ Єлизавети Сергіївни.

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було згенеровано з метою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості з використанням антиплагіатної програми Turnitin (3%) та StrikePlagiarism (0,66/2,93%), а також аналізу звіту подібності з метою виявлення візуальних збігів з використанням платформ Google і Pinterest, комісія дійшла до наступного висновку *(вибрати один з варіантів)*:

1) Комісією **не виявлено академічного плагіату**. Виявлені текстові збіги є загальновживаними фразами та повторювальними елементами оформлення наукового тексту. Візуальні збіги відсутні. Дана бакалаврська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) Комісією частково виявлений академічний плагіат. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана магістерська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Матвієнко О.В.
(прізвище, ініціали)

Шулігіна Р.А.
(прізвище, ініціали)

Дата 2 червня 2025 р.

PAPER NAME

Ніколаєва_Є_ДИПЛОМ.docx

WORD COUNT

3999 Words

CHARACTER COUNT

26778 Characters

PAGE COUNT

20 Pages

FILE SIZE

52.9KB

SUBMISSION DATE

May 23, 2025 11:42 PM GMT+3

REPORT DATE

May 23, 2025 11:42 PM GMT+3

● 3% Overall Similarity

The combined total of all matches, including overlapping sources, for each database.

- 3% Internet database
- 0% Publications database
- Crossref database
- Crossref Posted Content database
- 1% Submitted Works database

● Excluded from Similarity Report

- Bibliographic material
- Quoted material
- Cited material
- Small Matches (Less than 10 words)

Звіт подібності

метадані

Назва організації
Dragomanov Ukrainian State University

Заголовок
Ніколаєва_Є_ДИПЛОМ

Автор
Науковий керівник / Експерт
Ніколаєва ЄлизаветаОлена Матвієнко

підрозділ
Dragomanov Ukrainian State University

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

4066
Кількість слів

31021
Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

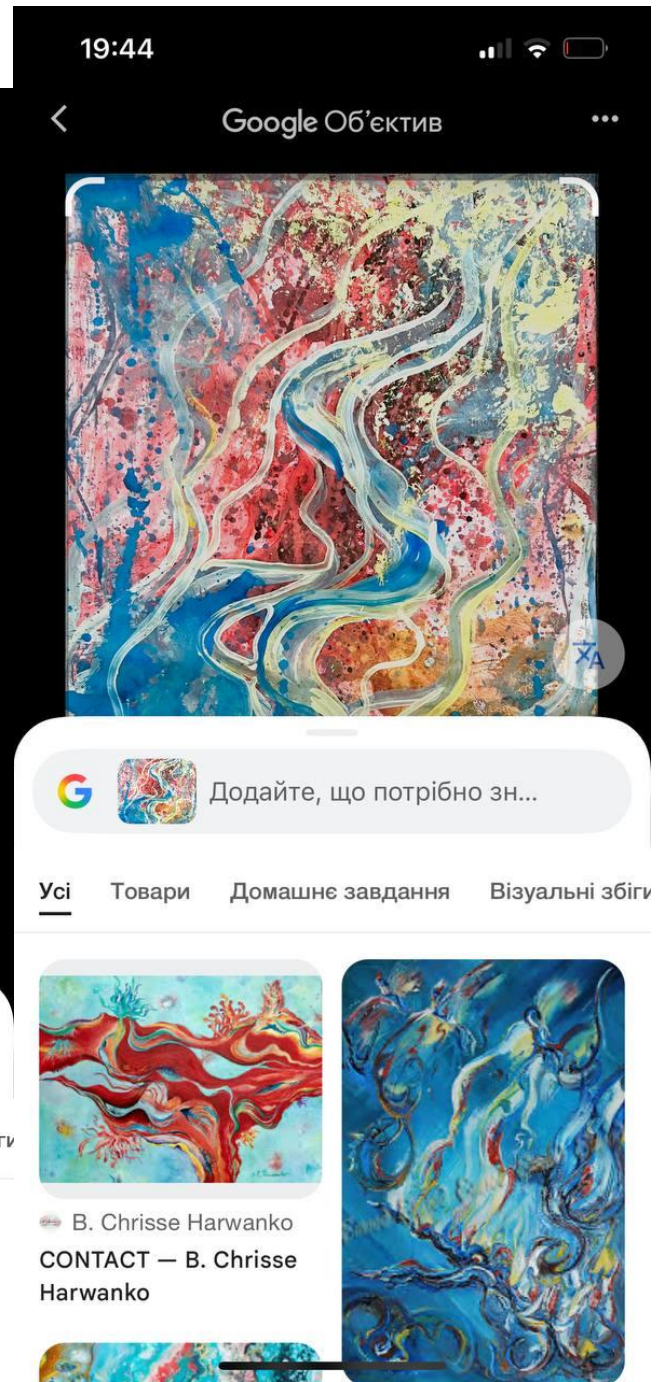
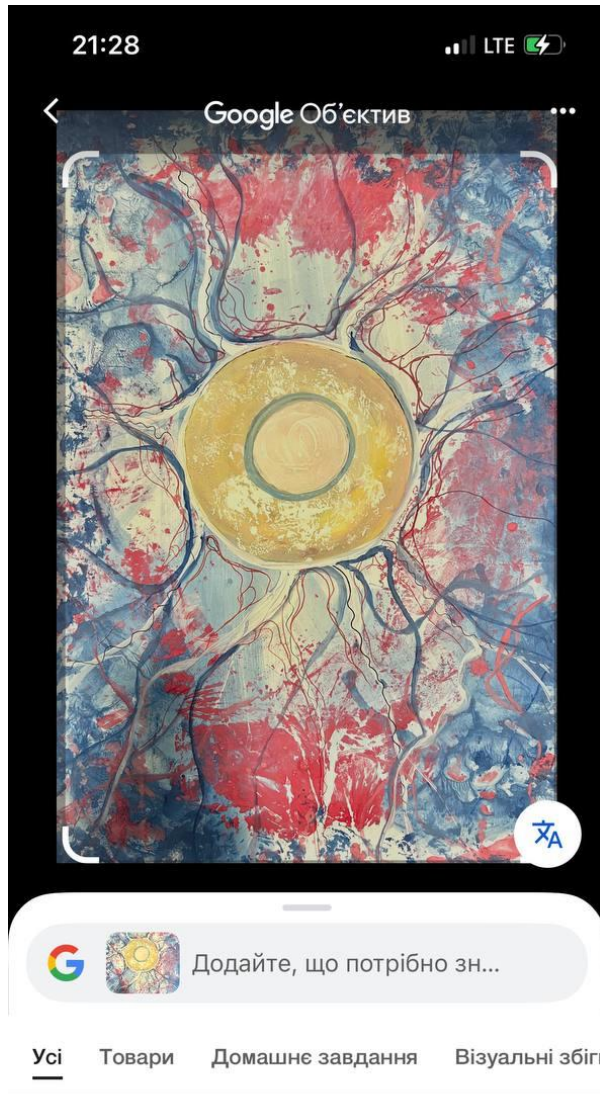
Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		0

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

		Колір тексту
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	ВІРЧЕНКО_С_Диплом 5/28/2025 Dragomanov Ukrainian State University (Dragomanov Ukrainian State University)	9 0.22 %
2	ВІРЧЕНКО_С_Диплом 5/28/2025 Dragomanov Ukrainian State University (Dragomanov Ukrainian State University)	7 0.17 %

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
КОНЦЕПТ АВТОРСЬКОЇ РОБОТИ «ГАРМОНІЯ ХАОСУ».....	5
АНАЛІЗ МИСТЕЦЬКИХ РОБІТ:ГАРМОНІЯ ТА ХАОС В	
МИСТЕЦТВІ.....	8
ПРОЦЕС СТВОРЕННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ, КОМПОЗИЦІЙНІ	
РІШЕННЯ.....	17
ВИСНОВОК.....	19
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми взаємодії хаосу і гармонії в образотворчому мистецтві, як джерела нових художніх форм зумовлена її глибоким символічним змістом і універсальністю в культурному, філософському та естетичному контекстах.

Актуальність дослідження полягає в необхідності глибшого розуміння того, як саме абстрактні візуальні форми здатні транслювати концепції хаосу і гармонії як засоби художнього висловлювання. Водночас ця тема дає змогу по-новому подивитись на зв'язок між традиційним мистецтвом і сучасними художніми практиками, простежити, як універсальні філософські ідеї переосмислюються в нових культурних умовах.

Посилюється потреба у формуванні нових методів художнього аналізу, здатних охопити як формальні, так і концептуальні аспекти твору. Аналіз композиції, ритму, простору, кольору й контрасту з погляду філософських категорій хаосу і гармонії дозволяє глибше зрозуміти специфіку сприйняття візуального мистецтва.

Мета і завдання дослідження

Метою цієї роботи є аналіз впливу абстрактного руху на розвиток графіки, виявлення необхідності спрощення та переосмислення предметності, а також актуальності абстрактної графіки в сучасному контексті.

Завданнями дослідження є:

- аналіз робіт, в яких зображується хаос і гармонія.
- порівняння гармонії та хаосу у традиційному та сучасному мистецтві.
- визначення гармонії і хаосу в філософській та візуальній мові.

Об'єктом дослідження є гармонія та хаос у філософському, символічному та образотворчому аспектах.

Предметом дослідження є зображення абстрактних понять у графіці, зміна історичних підходів до цих понять, а також аналіз композиції як інструментів передачі емоційного впливу.

Методи дослідження. У роботі використовуються такі методи дослідження:

- *Аналітичний* — для розуміння сутності гармонії й хаосу в мистецтві.
- *Мистецтвознавчий* — для аналізу еволюції мистецтва та нових напрямів.

Наукова новизна одержаних результатів

- вперше досліджено сучасні тенденції розвитку абстрактної графіки як інструменту філософського висловлення;
- уточнено взаємозв'язок між сучасним та традиційним мистецтвом;
- конкретизовано етапи творчої роботи над авторською композицією;
- подальшого розвитку набули уявлення про символізм композиції крізь призму філософських концептів гармонії та хаосу

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості застосування його висновків у процесі викладання мистецтвознавчих дисциплін, зокрема зосереджених на графіці, абстрактному мистецтві та візуальній комунікації. Отримані матеріали можуть бути використані в освітніх програмах художніх закладів, а також у творчій практиці митців, які працюють із абстрактною формою.

КОНЦЕПТ АВТОРСЬКОЇ РОБОТИ «ГАРМОНІЯ ХАОСУ»

Мистецькі роботи створюють діалог з глядачем, торкаючись як буденних і соціально значущих тем, так і філософських категорій — часу, простору, смерті, краси, духовності. Цей діалог може бути вербально опосередкованим (через супровідні тексти, назви, контекст), або ж формально-візуальним, коли саме зображення стає носієм сенсів.

Графіка є одним із найдавніших видів образотворчого мистецтва. Спочатку вона виконувала передусім функцію документації та комунікації, а з часом стала для сучасної людини інструментом дослідження та пояснення світу. Графічне зображення слугує найпростішою формою комунікації, яка передає інформацію невербальним і водночас образотворчим методом.

Абстрактне мистецтво, у свою чергу, є порівняно новітнім явищем, яке виникло на початку XX століття. Головною метою абстракції було вираження емоційних станів і спрощення реальних форм. Багато класичних абстрактних творів апелюють до естетичних мотивів, таких як жіночі фігури або музика, відображаючи їх через призму асоціацій і вражень.

З філологічної точки зору, слово "графіка" пов'язане з відтворенням звуку у візуальній формі. Це спостереження об'єднує графіку та абстракцію: перша є інструментом емоційного вираження та створення художнього образу, друга — способом зображення невидимого через абстрактну форму, яка передає глибші сенси.

Домінуючим типом графіки є каліграфія або ілюстративний супровід тексту. Наприклад у східній культурі, зокрема в арабському мистецтві, каліграфія є не лише засобом передачі змісту, а й актом віри. Через релігійні заборони на зображення божественного і людського, арабські майстри використовували абстрактні форми й ритміку письма для вираження духовних ідей.

Західні митці, надихаючись подібним абстрактним осмисленням невидимого, також прагнули передати духовне через візуальну мову.

Наприклад, роботи Хільми аф Клінт є спробою зобразити невидиме, інтуїтивне та містичне, використовуючи абстрактні форми та символічні композиції.

Гармонія та ритм, що є ключовими елементами азійської культури, надихнули західних митців на створення нових художніх течій, таких як: абстракціонізм, мінімалізм, дадаїзм, імпресіонізм, експресіонізм. Проте цей запозичений вплив не завжди був актом культурного діалогу. У багатьох випадках він набував форм колонізації та присвоєння, коли західні митці використовували елементи східного мистецтва без розуміння їхнього глибинного змісту. Це явище продовжує існувати й сьогодні, що ставить питання про межі культурного обміну та відповідальність митців перед джерелами натхнення.

Гармонія та хаос не мають об'єктивного значення – вони існують у постійній взаємодії та змінюються залежно від контексту. Семіотика, як наука про знаки, досліджує, як ці поняття закріплюються в культурі: філологи аналізують символіку знаків, тоді як митці використовують різні форми мистецтва для візуалізації досвіду, емоцій і внутрішніх станів [2].

Значення хаосу змінювалося протягом історії. У давньогрецькій традиції хаос означав первісну "порожнечу" – нескінченний простір, з якого народжувалися боги[7]. Це було місце творення, потенціалу та становлення. Однак із часом хаос почав асоціюватися з безладом, руйнуванням, втратами контролю. Сучасне суспільство сприймає його як "плутанину", "розрив", "неспокій" – протиставлення упорядкованій структурі.

Гармонія, у свою чергу, також є багатогранним поняттям. У класичному розумінні вона передбачає баланс, порядок, співвіднесення частин у єдину систему. Водночас у східних філософіях гармонія не є жорсткою структурою, а скоріше постійним потоком змін і взаємодії протилежностей – як у концепції "Інь і Ян", де хаос і гармонія не існують окремо, а є взаємодоповнюваними силами.

Таким чином, гармонія і хаос, структура і спонтанність, образ і сутність взаємодіють як нерозривні частини єдиного художнього процесу. Абстрактна графіка стає простором дослідження цих протилежностей, їхнього конфлікту й одночасного гармонійного поєднання.

У дипломній роботі поставлено за мету дослідити та візуально інтерпретувати феномен «Гармонія у хаосі» в мистецтві, простежити способи їхнього співіснування та взаємодії, а також показати, як із цього взаємозв'язку виникають нові художні форми. На основі проведеного дослідження (створюю) авторську роботу, яка відображає зазначену тему через призму композиційного аналізу мистецьких творів, що поєднують у собі елементи гармонії та хаосу.

АНАЛІЗ МИСТЕЦЬКИХ РОБІТ: ГАРМОНІЯ ТА ХАОС В МИСТЕЦТВІ

Поняття гармонії та хаосу є фундаментальними як у філософії, так і в мистецтві, природничих науках та психології. Гармонія зазвичай асоціюється з порядком, балансом, пропорційністю та узгодженістю частин у єдине ціле. Це стан рівноваги, в якому всі елементи взаємодіють злагоджено, не викликаючи конфлікту чи дисбалансу. У художньому контексті гармонія проявляється через композиційну узгодженість, співвідношення форм і кольорів, що викликають у глядача почуття спокою або естетичного задоволення.

Хаос, навпаки, часто тратується як відсутність порядку, непередбачуваність або навіть руйнування. У науці, зокрема в теорії хаосу, він описує складні системи, які мають внутрішню логіку та порядок, хоча на перший погляд здаються випадковими.

У поєднанні гармонія і хаос утворюють діалектичну пару, де одне не може існувати без іншого. Саме ця взаємодія протилежностей часто лежить в основі абстрактного мистецтва, де художник досліджує межі порядку і спонтанності, логіки і емоцій. Гармонія в хаосі — це спроба знайти сенс у безладді, структуру у випадковості, внутрішню рівновагу серед зовнішньої нестабільності.

Абстракція в мистецтві — це форма вираження, яка відмовляється від буквального зображення реального світу на користь візуальної мови кольору, лінії, форми та ритму. Вона не ілюструє об'єкти, а радше передає ідеї, емоції чи внутрішній стан митця, що робить її особливою формою комунікації між автором і глядачем. Абстрактне мистецтво не ставить за мету бути зрозумілим одразу — воно пропонує індивідуальне прочитання, розкриваючись через досвід, чутливість та увагу.

Однак ще задовго до появи абстракціонізму ідея гармонії та хаосу вже була присутня в образотворчому мистецтві. У традиційній графіці та живописі композиція слугувала засобом контролю над візуальним полем,

способом організації змісту через ритм, симетрію, пропорцію та центричність.

Візуальна форма, зокрема знакова, яскраво демонструє нерозривне поєднання понять гармонії та хаосу. Цей взаємозв'язок часто візуалізується через округлі, замкнені структури, такі як символ «Інь і Ян» (рис.А 1.2), уроборос (рис. А 1.3) та колесо «Фортуни». Подібні образи не лише символізують циклічність та рівновагу, а й вказують на філософську єдність протилежностей.

У наукових дисциплінах, зокрема математиці та фізиці, вивчення хаосу також виявляє його гармонійну природу. Однією з ключових форм, що ілюструє цю ідею, є фрактал— самоподібна структура, яка повторюється на різних масштабах і водночас поєднує випадковість із закономірністю. Джей Каппрафф в своєму дослідженні пише «Це поетичні ідеї, метафоричні поняття, і все ж вони мають відображення в усіх сферах: від подвійності хвиля/частинка квантової фізики до коливань у нервовій системі до коливань і відмінностей, які ми робимо щомиті нашого життя. Складність і самоорганізація виникають із безладу в результаті простого процесу. Цей процес також призводить до вишуканих візерунків»[4] (рис.А 1.4).

У творах образотворчого мистецтва до ХХ століття, де зображується хаос, композиційно часто використовується протинага — гармонія. Такий контраст не лише посилює виразність сцени, а й підкреслює невід'ємний зв'язок між цими двома поняттями. Особливо виразно ця дихотомія проявляється у релігійних сюжетах.

Наприклад, у фресці Мікеланджело «Страшний суд»(1541)(рис А 1.5) чітко простежується вертикальна композиційна структура: у верхній частині зображено небесну сферу з Христом у центрі, оточеним святими, тоді як нижній ярус відведено сценою суду над душами та їхньому зануренню в хаос пекельних мук. Подібний контраст сенсів, спостерігаємо і в триптиху Ієроніма Босха «Сад земних насолод» (1510) (рис А 1.6) , де три панелі

представляють послідовну трансформацію простору: від гармонійного Едему — через земні спокуси — до повного морального та візуального хаосу пекла.

Аналогічно, у картині Пітер Пауль Рубенс «Падіння бунтівних ангелів» (1562) (рис А 1.7) композиційна побудова ґрунтується на протиставленні: верхня частина — світла, символізує небеса, тоді як нижня — темна, наповнена химерними істотами, втілює безлад та руйнацію. Таке зіставлення порядку й хаосу підкреслює внутрішню драму та духовну напругу твору.

На відміну від «Падіння бунтівних ангелів» Рубенса, де композиція має чітке розмежування між добром і злом, Брейгель у однойменній праці (рис А 1.8) створює всепоглинаючий хаос, у якому відсутній центр чи рятівне світло. В обох творах використано принцип контрасту, однак якщо у Рубенса він слугує засобом структурування й підкреслює духовну ієрархію, то у Брейгеля — це візуалізація неминучої загибелі та безвиході, де гармонія знищена повністю.

Хаотичні твори в образотворчому мистецтві не обмежуються лише духовними чи релігійними сюжетами. Теми смерті, голоду, війни, божевілля — також глибоко пов'язані з візуальним втіленням хаосу. У таких роботах художники прагнуть передати не просто безлад, а глибоке, екзистенційне потрясіння. На відміну від релігійних сцен, де хаос часто співіснує з гармонією для створення контрасту, у цих творах хаос постає як незалежний образ — візуалізація абсолютного зла, що не потребує противаги.

«Чорні картини» Франсиско Гойї (1819–1823) (рис А 1.9). В його роботах фігури часто розташовані поза центром, що порушує баланс і створює напругу. Зокрема робота «Сатурн, що пожирає свого сина». Композиційно ця картина вирізняється драматичною асиметрією, фокусуванням на деформованій центральній фігурі, яка ніби виривається з темряви. Фон практично позбавлений глибини або деталі, що ще більше посилює відчуття жорстокого, замкненого простору. Гойя навмисно уникає гармонійного ритму або класичних пропорцій.

Також спільною рисою проаналізованих творів, що зображують хаос, є динамічність розташування фігур, яка часто поєднується з візуальним накопиченням дрібних деталей, зливаючи їх у майже неконтрольовану, багат шарову субстанцію. Рух між об'єктами, взаємопроникнення форм та безперервний ритм створюють враження живого, нестабільного середовища. Саме ритм і динаміка, що позбавлені симетрії або акцентованого центру, виступають одними з ключових композиційних ознак хаотичного зображення. Гармонія у творах до модерного періоду також вирізняється своєю самодостатністю. Твори, які загалом вважаються гармонічними, не містять у собі протиставлень.

«Весна» Сандро Боттічеллі (1550) (рис. А 1.10) має легку динаміку, але композиція впорядкована: персонажі розташовані у лінійній послідовності, що веде погляд глядача зліва направо. Усе врівноважено — ніщо не збивається з ритму. У «Афінській школі» (рис. А 1.11) Рафаеля гармонія проявляється через класичну перспективу, центровану композицію та розумно згруповані фігури.

Щодо зображення природи та її неконтрольованості, варто відзначити творчість Івана Айвазовського. У його роботах особливо виразно простежується різноманітність і непередбачуваність природної стихії, зокрема морської. У пейзажних композиціях митця зображено як гармонійні, спокійні сцени моря та суші, так і драматичні, хаотичні образи буревіїв і штормів.

Композиційно роботам Айвазовського притаманні вишукана побудова простору, чітке розташування ключових елементів, використання перспективи та світлотіньових акцентів. У спокійних сценах він досягає гармонії через симетрію, плавність ліній і м'яку кольорову гаму. Натомість у сценах шторму — емоційний напружений ритм, динамічні мазки, контрастне освітлення і сильна експресія створюють відчуття хаосу.

На межі між традиційним і сучасним мистецтвом у живописі імпресіоністи створювали роботи, які й донині асоціюються з внутрішнім спокоєм. Зазвичай

це зображення природи у масштабованій композиції, як-от Клод Моне — «Ставок із лататтям» (1899) (рис А.1.2) або Вінсент ван Гог — «Айстри» (1889) (рис А1.13). Гармонійним творам також притаманна стійка геометрична композиція, природній ритм, відсутність радикальних деформацій.

Гармонійні сюжетні твори до ХХ століття вирізняються чіткою структурою, злагодженістю композиції та візуальним балансом. У «Поцілунку» Густава Клімта (1908)(рис. А 1.14) гармонія досягається через симетричну композицію, геометричні форми та декоративну площинність. Фігури ніби вписані в золотий прямокутник, де лінії та орнаменти не заважають, а підкреслюють єдність.

Початок ХХ століття відкриває нову епоху в історії мистецтва, значною мірою зумовлену масштабними подіями сучасності, зокрема Другою світовою війною. Ці події стали каталізатором глибоких змін, спричинили переосмислення людського існування, перебудову філософських концепцій та психологічних уявлень. Разом з цим трансформується і саме поняття мистецтва. Як зазначав Теодор Адорно у своїй праці *«Теорія Естетики»*[2], після Другої світової війни мистецтво більше не належить еліті — воно стає спільним надбанням, відкритим для кожного.

Однією з найвідоміших картин абстрактного живопису, що візуалізує поняття хаосу, є «Герніка» (рис А 1.15) Пабло Пікассо. Композиційно вона перегукується з класичними образами хаотичних сцен у мистецтві — динамічна побудова, деформовані фігури, елементи, що зливаються в єдиний образ. Робота відображає як буквальный, так і емоційний колапс, спричинений війною, де руйнування передається не лише через сюжет, а й через розрив форми.

З композиційного погляду, «Герніка» є прикладом не лінійної, фрагментарної структури. Візуальний простір розділений на кілька смислових зон, які перетікають одна в одну, створюючи ефект внутрішнього

конфлікту. Лінії руху фігур не підпорядковуються одному напрямку, вони конфліктують між собою, що посилює відчуття дисгармонії.

Інший приклад — творчість Джексона Поллока, одного з найвідоміших представників абстрактного експресіонізму. Його роботи створені у техніці «живопис дії», яка передбачає інтуїтивне, фізичне нанесення фарби на полотно (рис. А 1.16). З першого погляду полотна Поллока здаються безладними, позбавленими фокусу, однак при уважному спогляданні виникає відчуття внутрішнього ритму — складна мережа ліній і плям формує глибину і певну закономірність, що балансує між хаосом і гармонією.

Художники, як-от Джексон Поллок, створювали картини без традиційної композиційної побудови — замість цього з'являється принцип *all-over painting*, де кожна частина полотна має однакову цінність. Це руйнує ієрархію й водночас створює нову форму гармонії — динамічну, позбавлену центру, але таку, що функціонує як цілісна структура.

Сучасні художники не відкидають релігійних або метафізичних мотивів. Василь Кандинський, відомий як один із засновників абстракціонізму та автор праці «Точка і лінія на площині», надає великого значення формі як носію змісту [3]. У своїй роботі «Композиція VII» (1913) (рис. А1.17) він демонструє, як зовнішня хаотичність може приховувати внутрішню логіку — кольорові площини, рух ліній та символічні елементи вибудовують глибоко структуровану композицію. Кандинський вважав, що форма визначається змістом, а не навпаки.

Гільма аф Клінт, працюючи з абстракцією ще до Поллока й Кандинського, приходять до власної мови знаків. У її творах часто з'являються спіральні структури, що символізують дуальність та еволюцію [1]. Вона протиставляє чіткі категорії: порядок і хаос, світло і темряву, чоловіче і жіноче. Аф Клінт використовує прості геометричні форми — кола, лінії, спіралі, — об'єднуючи їх у центральні композиції (рис. А 1.18). Часто її роботи розділені симетрично: одна частина — насичена деталями та

кольором, інша — стримана й спрощена, що створює візуальну і смислову напругу.

Окреме місце займає «Чорний квадрат» (рис А. 1.19) Казимира Малевича — твір, який відкриває безмежний простір для інтерпретацій. Один із ключових поглядів: чорна форма квадрату — це символ початку й кінця, візуалізація повного знищення видимого світу, що водночас постає як точка потенційної гармонії. Малевич пропонує бачити в цьому знаковому зображенні не порожнечу, а граничну насиченість сенсом — згусток хаосу, з якого може народитися новий порядок[5].

Ці приклади свідчать, що абстрактне мистецтво не відкидає поняття структури — навпаки, воно пропонує інші принципи її побудови, менш очевидні, але не менш значущі. Умовна безформність у таких роботах часто стає засобом глибшого висловлення, де композиція працює не як система правил, а як відображення внутрішнього стану, інтуїції чи метафізичного пошуку. Ритм, симетрія, оптична рівновага, контраст і центричність — навіть у найекспресивніших полотнах ці елементи залишаються важливими для візуального сприйняття.

Художники початку XX століття переосмислили саму функцію образу. Вони змістили фокус з ілюстративного на символічне, з оповідного на енергетичне, що дозволило абстракції стати універсальною мовою. Гармонія та хаос у цих творах — не просто теми чи мотиви, а спосіб мислення, що втілюється через матеріал, композицію і жест.

Таким чином, аналізуючи твори Поллока, Кандинського, аф Клінт і Малевича, можна простежити, як кожен із них по-своєму балансує на межі видимого й невидимого, впорядкованого та спонтанного. Цей баланс не лише формує унікальну художню мову кожного автора, а й відкриває новий простір для діалогу між глядачем і твором. Саме в цій багатоступовості — де композиція виступає не просто організацією візуальних елементів, а провідником сенсу — і полягає глибина абстрактного мистецтва як феномен сучасної культури

Отже, незалежно від художніх напрямів та історичних контекстів, у мистецтві існують усталені принципи зчитування образів, пов'язаних із темою хаосу й гармонії. Їхня актуальність не втрачається з часом, адже ці теми мають глибоке підсвідоме значення, вкорінене в людському досвіді. Вони супроводжують нас від архаїчного до сучасного — як візуальні метафори буття, що відображають контраст добра і зла, порядку і безладу.

У процесі аналізу мистецьких творів, де тематизуються хаос і гармонія, стає очевидним, що ці категорії мають універсальну силу впливу на глядача, незалежно від стилістики чи епохи створення робіт. Зокрема, в абстрактному мистецтві хаос та гармонія постають не як протилежності, а як взаємодіючі начала, що дозволяють художникові виражати складні емоційні й філософські ідеї. Особливе значення має композиція, яка балансує між внутрішньою нестабільністю і зовнішньою структурністю, виступаючи не лише як формальний елемент, але і як носій смислу. Через контрасти, ритмічну організацію, симетрію або її порушення художники створюють напругу, яка візуалізує боротьбу або співіснування порядку і безладу. Такий підхід зберігається упродовж століть, свідчаючи про сталість візуальних принципів, що апелюють до глибинного людського досвіду.

Порівнюючи традиційне і сучасне мистецтво, можна відзначити, що поняття гармонії і хаосу трансформуються, але не втрачають своєї сутності. У класичних творах гармонія пов'язується з пропорційністю, симетрією, геометричністю, спокійною кольоровою палітрою, дотриманням канонів перспективи та «золотого січення». У той же час хаос у класичному мистецтві переважно представлений як символічне або декоративне явище з чіткою структурною основою. У сучасному ж мистецтві хаос стає способом емоційного самовираження, відкидаючи традиційні правила, але натомість пропонуючи нову логіку — індивідуальну, іноді інтуїтивну. Гармонія в сучасному мистецтві також набуває нових форм: це не лише симетрія чи класичний порядок, а й цілісність образу, концептуальна завершеність або внутрішня єдність твору, навіть якщо він виглядає візуально хаотичним.

Таким чином, основні принципи гармонії і хаосу залишаються, але змінюється візуальна мова та спосіб подачі цих понять

Гармонія і хаос — це не просто протилежності, а основа всього суцього. Як у філософії інь і ян, що символізують взаємозв'язок темного і світлого, пасивного і активного, — одне не існує без іншого. Уроборос, змій, що кусає власний хвіст, показує вічне коло життя, смерть і відродження як і колесо Фортуни. Подібно до фракталів, у кожній частині світу закладено структуру цілого — повторення, симетрія й зміни. Реакція мистецтва на ці зміни — це спосіб переосмислення добра і зла, духовного і тілесного. Мистецтво у XX столітті стало простором для переосмислення болю і пошуку надії, віддзеркалюючи як хаос епохи, так і людське прагнення до цілісності. У релігії та філософії боротьба цих начал — постійна тема, яка візуалізується в іконографії, графіці, сучасних інсталяціях.

ПРОЦЕС СТВОРЕННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ, КОМПОЗИЦІЙНІ РІШЕННЯ

Для створення абстрактної композиції на тему «Гармонія у хаосі» була обрана художня техніка монотипії. Цей метод дозволяє передати фактуру та зберегти колір у його природному вигляді. Монотипія також додає роботі елементів спонтанності й несподіваності, що ідеально відповідає заданій тематиці.

Рішення створити саме диптих було зумовлене потребою візуально та концептуально розкрити складність теми через подвійність. Два окремі полотна дозволяють глибше дослідити протилежні стани: порядок і хаос, гармонію і напругу, внутрішнє й зовнішнє, єдність і розщеплення.

Основними матеріалами для виконання обох частин диптиху стали: скляна поверхня (замінник скла) розміром 60×70 см, акрилові фарби та графічний ролик. На початковому етапі підготовки було створено серію ескізів (рис. В. 2.1) формату А5 — близько сотні варіантів, виконаних з експериментальною метою. У процесі дослідження використовувались різноманітні матеріали: олійні фарби, чорнила, а також кухонна сіль для створення додаткових текстурних ефектів.

У першій роботі було обрано центрове композиційне рішення, що стало результатом аналізу робіт традиційного живопису. Як і в класичній композиції, головний об'єкт був розміщений у центрі, що дозволило зробити його візуально домінантним і контрастним щодо решти елементів. Елементи навколо мають довільний, спонтанний характер, завдяки чому створюється водночас відчуття безладу і впорядкованості — своєрідної гармонії у хаосі. Значний вплив на формоутворення та вибір кольорових рішень справили роботи Гільми аф Клінт. Її специфічна абстрактна мова і методи художнього мислення перегукуються з аналітичними висновками, до яких я прийшла під час написання теоретичної частини. У композиції активно використовуються символічні елементи: кола як образ балансу та об'єднання протилежностей;

спіральні та фрактальні візерунки як метафора природної хаотичної гармонії, що нас оточує; абстрактні плями — як уособлення спонтанності та випадковості.

У другій роботі, що логічно продовжує й водночас контрастує з першою також активно задіяні символічні мотиви, проте з акцентом на розщеплення єдності, роздвоєння та трансформації. Кольорова гама у другій частині зберігає загальну тональність диптиху, проте включає інші акценти, які підсилюють контраст і водночас створюють ритмічну цілісність обох полотен.

Для акцентування форм (*рис. В. 2.2*) підсилення контрасту і деталізації зображення були використані графічні матеріали: біла й чорна гелеві ручки, акрилові маркери та кольорові маркери. Завдяки цьому вдалося посилити образну виразність композиції та глибше розкрити її концептуальну ідею.

На завершальному етапі роботи були нанесені фінальні акценти, які надали композиції завершеності та глибини. Додатково була використана кухонна сіль, що створила цікаві фактурні ефекти, збагачуючи візуальну поверхню картини. Окремі елементи були деталізовані за допомогою графічних матеріалів — контури уточнено, кольорові акценти підсилено, а форми врівноважено відповідно до загальної ідеї композиції. Після завершення художньої частини робота була оформлена в раму формату 60×70 см (*рис. В. 2.3*).

ВИСНОВКИ

У дослідженні обґрунтовано актуальність теми взаємодії хаосу і гармонії в образотворчому мистецтві, що зумовлена її глибоким символічним змістом і універсальністю в культурному, філософському та естетичному контекстах.

1. Проаналізовано низку мистецьких творів, у яких розкривається тема хаосу і гармонії як ключових естетичних і філософських понять. Здійснено порівняння традиційних та сучасних підходів до їх трактування у візуальному мистецтві. Встановлено, що незалежно від стилістики, ці категорії мають глибоке символічне значення, що дозволяє митцям у різні історичні періоди транслювати у творах універсальні смисли. Виокремлено характерні риси абстрактної графіки, що свідчать про її здатність передавати складні концепції через спрощені, але насичені візуальні форми. Конкретизовано, як композиція в абстрактній графіці може виступати як засіб організації простору або навмисного руйнування рівноваги задля посилення емоційного впливу на глядача.
2. Особливу увагу приділено абстрактній графіці, яка, завдяки лаконічним формам, здатна втілювати складні смислові структури. Композиція у таких творах функціонує як інструмент структуризації або навмисного порушення рівноваги задля підсилення емоційного впливу.
3. Досліджено, як ритм, контраст, симетрія чи їх руйнування транслюють внутрішній філософський зміст теми гармонії та хаосу. Таким чином, композиція була розглянута не лише як технічний, а й як концептуальний інструмент вираження художнього задуму, що актуалізує тему гармонії та хаосу в межах сучасної візуальної культури.

Отримані результати можуть бути використані в мистецтвознавчих студіях, у навчальних курсах з композиції та візуального аналізу, а також як теоретичне підґрунтя для практичної художньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аф Клінт, Х. *Записки та методи*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 328 с.
2. Адорно, Т. *Теорія естетики*. Київ: Основи, 2002. 456 с.
3. Еко, У. *Теорія семіотики*. Львів: Літопис, 2010. 480 с.
4. Кандинский, В. *Точка лінії на площині (Point and Line to Plane)*. Мюнхен: Albert Langen Verlag, 1926. (перевидання різними мовами доступні в цифрових колекціях).
Каппрафф, Дж. *Complexity and Chaos Theory in Art*. New Jersey Institute of Technology. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.mi.sanu.ac.rs/vismath/jaynew/index.html>
5. Малевич, К. *Світ як безпредметність*. Харків: Фоліо, 2018. 224 с.
6. Меггс, Ф., Пурвіс, А. *History of Graphic Design*. Hoboken: Wiley, 2012. 640 с.
7. Словник античної міфології. Київ: Наукова думка, 1985. 236 с.
8. Утамаро, К. *The Esoteric Botany of Hilma af Klint*. [Електронний ресурс] Інтернет-архів, Internet Archive. Доступ: <https://archive.org/>
9. Фріман, Д. (ред.). *Impressionism and Post-Impressionism, 1874–1904: Sources and Documents*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1966. (Sources & Documents in History of Art).
10. Хог, Б. *Social Semiotics*. London: Polity Press, 1994. 198 с.
9. Шіммель, А. *Calligraphy and Islamic Culture*. New York: New York University Press, 1984. 148 с.
10. Волинець, А. А. *Художня інтерпретація міфологеми хаосу в мистецтві XX–XXI ст.* [Монографія / Наукова праця]. Київ: НАОМА, 2020. 215 с.
11. *The Painter's Secret Geometry: A Study of Composition in Art*. New York: Dover Publications, 1963. (електронна копія доступна через Internet Archive).

ДОДАТКИ

Рис.А 1.2 зображення“Інь-Янь”

Рис.А 1.3 зображення “Уроборос”

Рис А 1.4.Фрактальні зображення з дослідження Каппрафф, Дж

Рис. А 1.5 «Страшный суд» Мікеланджело 1537-1541 р.

Рис А 1.6 .Ієронім Босх «Сад земних насолод» 1503–1515 р.

Рис. А 1.7 Пітер Пауль Рубенс «Падіння бунтівних ангелів» 1562 р.

Рис. А 1.8 Пітера Брейгеля Старшого «Падіння бунтівних ангелів» 1562 р.

Рис. А 1.9 Франсіско Гойї «Сатурн, що пожирає свого сина» 1812-1823 р.

Рис А 1.10 Сандро Боттічеллі «Весна» 1482 р.

Рис А 1.11 Рафаель «Афінська школа» 1509 – 1511

Рис А 1.12 Густав Климт “Поцілунок” 1908–1909

Рис А 1.13 Вінсент ван Гог — «Айстри» 1889 р.

Рис А 1.14.. Клод Моне — «Ставок із лататтям» 1914р.

Рис А 1.15 Василь Кандинський «Композиція VII» 1913 р.

Lavender Mist (1950), by Jackson Pollock. National Gallery of Art, Washington, D.C. Source: commons.wikimedia.org/.

Рис.А. 1.16 Джеймс Поллок “Лаванда” 1950 р.

Guernica (1937), by Pablo Picasso. Museo Reina Sofía, Madrid, Spain. Source: en.wikipedia.org/.

Рис. А. 1.17 Пабло Пікассо «Герніка» 1937 р.

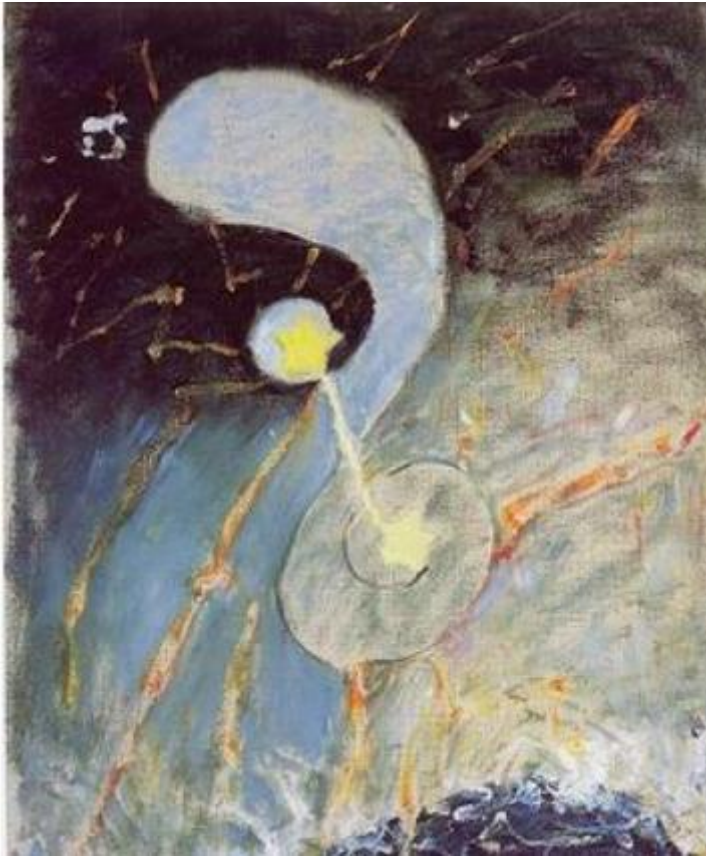

Рис.А. 1.18 Гільма аф Клінт «chaos, nr. 2» 1915 р.

Рис. А. 1.19 Казимир Малевич “Чорний квадрат” 1915 р.

Рис. В. 2.1 Ескізи до роботи “Гармонія у Хаосі”

Рис. В. 2.1 Процес створення роботи “Гармонія у хаусі”

Рис. В. 2.1 Завершена робота над диптихом “Гармонія у хаусі” оформлена в раму